విమర్శకుడిగా బాలగోపాల్

'ఒక్క పదేళ్ళ కాలంలో బాలగోపాల్ తన బుద్ధికి బాగా పదును పెట్టాడు. గణితశాస్త్ర శిక్షణ మాత్రమే పొందిన యువకుడు తత్త్వశాస్త్రం, సమాజశాస్త్రం, అర్థశాస్త్రం, చరిత్ర, సాహిత్య వగైరా విషయాల లోతులు ముట్టగలగడమే అద్భుతం అనిపిస్తుంది. నాకు తెలిసి, క్రిస్టోఫర్ కాద్వెల్, డి.డి. కోశాంబి ఇంతటి బహుముఖమైన ప్రజ్ఞతోటి మిరుమిట్లు గొలిపారు'.

– కె.వి. రమణారెడ్డి

హక్కుల పోరాటాల ఉక్కుమనిషి బాలగోపాల్ (1952-2009)కు సాహిత్యం కూడా ప్రజా ఉద్యమంలో భాగమే. వారు 1981-85 మధ్యకాలంలో రాసిన వ్యాసాలు, సమీక్షలు, 'రూపం-సారం' (స్నేహ ప్రచురణ 1986) పేరుతో వెలువడ్డాయి. ముప్పైనాలుగేళ్ళ ప్రాయంలో అనేక ప్రతిపాదనలతో తలలు పండిన మార్క్సిస్టు మేధావులను కూడా తలలూపేటట్లు చేయగలిగారు. బాల్‌గోపాల్ ఒక రచనను నడిపించిన శక్తులకు, నడిపించవలసిన చోదక శక్తులకు మధ్య అంతరాన్ని గ్రహించినవాడు కావడమే ఇందుకు కారణం.

సంప్రదాయ సాహిత్యంలో తిరుగులేని పాండిత్యం ఉన్నవారిలో శేషేంద్ర ఒకరు. రామాయణం మీద, ఇతర సంప్రదాయ సాహిత్య ప్రక్రియల మీద కృషి చేసిన వారుగా వారిని గౌరవిస్తారు. ఆధునిక కవిత్వంలో విప్లవధోరణి గల కవిత్వం కూడా వారు రచించారు. ఈ కవితలు ఉద్యమంలో కృషి చేసిన వారిని కూడా ఆకర్షించాయని

తెలిసిన వారంటారు. అయితే, విప్లవం పట్ల నిబద్ధత లేదన్నది శేషేంద్ర మీద ఉన్న ప్రధానమైన విమర్శ. శేషేంద్ర ప్రకటించిన 'కవిసేన మానిఫెస్టో'ను అన్ని వర్గాల సాహిత్యాభిమానులు చదివారు. బాలగోపాల్ కూడా దాన్ని పరిశీలించి ఒక వ్యాసం రాశారు. తెలుగుదేశంలో మార్క్సిస్టు లెవరూ 'కాపిటల్' చదవలేదంటూ శేషేంద్ర చేసిన సూత్రీకరణలను ఖండించారు. భూస్వామ్యదోపిడీని ఎదిరిస్తూ, ప్రజలకు సాహిత్యం ద్వారా చేసే విప్లవ ఉపదేశాన్ని మార్క్సిజం విశ్వసిస్తుందని అంటూ, శేషేంద్ర భావించినట్లు–భరతముని, భామహుడు, విశ్వనాథవంటి ఫ్యూడల్ వ్యవస్థను సమర్థించిన వారి ధర్మోపదేశాన్ని అది విశ్వసించదంటారు బాలగోపాల్. ఈ రెండు వర్గాల సామాజిక చైతన్యం ఒకటి కాదంటారు. ఎందుకంటే, పదార్థం నుంచి చైతన్యం పుట్టిందని నమ్మే భౌతిక వాదం మార్క్సిజం కాగా, దీనికి వ్యతిరేకమైన భావవాదం శేషేంద్రది. పునాది దగ్గరే శేషేంద్ర చేసిన ఈ పొరపాటును గుర్తించటానికి నిశితదృష్టి అవసరం. యండమూరి వీరేంద్రనాథ్ 'చేతబడి, మంత్ర విద్య'ల ఆధారంగా 'తులసి దళం' నవలను రాశారన్న వారూ, 'సైన్సు ఫిక్షన్' అని భావించిన వారూ ఉన్నారు. ఈ రెండు కోణాలను శాస్త్రీయంగా పరిశీలించి బాలగోపాల్–'కుహనా వైజ్ఞానిక నవలలు' అన్న వ్యాసాన్ని రాశారు.

మంత్రాల పుట్టుకను పరిశీలించిన ఫ్రేజర్, మాలినోవ్‌స్కీ వంటి శాస్త్రజ్ఞులు ఆదిమ మానవుడి జీవితాన్ని కూలంకషంగా పరిశీలించారు. వర్షానికి ముందు ఉరుము వినిపిస్తుంది. ఆ ఉరుమే వర్షానికి మూలమని భావించిన ఆదిమ మానవుడు తనకు వర్షం అవసరమైనప్పుడల్లా ఆ ఉరుమును అనుకరిస్తూ శబ్దం చేయటం అలవరుచుకున్నాడు. అదే తొలి మంత్రం అయిందట. అట్లాగే జంతువుల రాకకు ముందు వాటి అడుగుల శబ్దం వినపడుతుంది. ఆ శబ్దమే వాటి రాకకు కారణమనుకున్న ఆదిమ మానవుడు జంతువుల అవసరం ఏర్పడినప్పుడల్లా అట్లాంటి ధ్వనులు చేశాడు. ఆ ధ్వనులు వాటిని రప్పిస్తాయని విశ్వసిస్తూ వచ్చాడు. వీటిని బట్టి 'సామీప్యత కార్యకారణ సంబంధాన్ని సూచిస్తుం'దన్న తప్పుడు సూత్రం నుంచి మంత్రం పుట్టిందని (పే. 3) శాస్త్రజ్ఞులు తేల్చి చెప్పారు. చేతబడి కూడా అలాంటిదే. పోలికలున్న చోట పరస్పరం ప్రభావితం చేసుకునే లక్షణం ఉంటుంది అనే తప్పుడు సూత్రం దీనికి ఆధారం. దీన్ని అనుసరించి ఒకరిని చంపదలచుకున్నప్పుడు అతని ప్రతిమను

తయారు చేసి దాన్ని హింసించి, ఆ హింస ఆ వ్యక్తికి కూడ తగులుతుందని నమ్మడం జరుగుతుంది. దీని వెనకవున్న సూత్రం తప్పని గుర్తించిన క్షణం చేతబడి అవాస్తమని రుజువు చేయటానికి ప్రయోగాలు అవసరం లేదంటారు బాలగోపాల్. ఈ శాస్త్రీయ కోణం నుంచి 'తులసిదళం'లోని చేతబడి-మంత్రతంత్రాల పార్శ్వాన్ని సునాయాసంగా ఖండించగలిగారు.

ఇక 'సైన్సు' పార్శ్వం సంగతి. వైజ్ఞానిక నవల రాయటానికి అపారమైన పరిజ్ఞానం అవసరం. ఐజాక్ అసిమోవ్, ఆర్థర్ క్లార్క్ వంటివారు రాసిన సైన్స్ ఫిక్షన్‌లో అడుగడుగున పాఠకులకు దర్శన మిచ్చేది వారి సైన్స్ పరిజ్ఞానం. వీరేంద్రనాథ్‌లో ఉన్న సైన్స్ పరిజ్ఞానం కేవలం డొల్లతనంతో కూడిందేనని బాలగోపాల్ నిరూపించారు. 'పరస్పర విరుద్ధమైన శక్తులు తమ దిశను మార్చుకుంటాయి' అన్నది న్యూటన్ చలన సూత్రంగా వీరేంద్రనాథ్ అంటారు. ఇందులో రెండు దోషాలున్నాయి. ఒకటి-ఇట్లాంటి చలన సూత్రమేదీ న్యూటన్ చెప్పలేదు. రెండు-ఒక వేళ పరస్పర విరుద్ధమైన శక్తులు ఒక చోట కేంద్రీకృతమైతే అవి దిశను మార్చుకోవు. వాటిలో ఏది బలీయమయితే వాటి ఫలితం ఆ దిశలో ఉంటుంది (పే. 23). అలాగే 'తులసి' నిద్రపోతుండగా 20 రోజుల పాటు హిప్నాటిక్ సజెషన్స్ పంపుతాడు. వాటిని స్వీకరించిన ఆమె మెదడు తనకు లేని రోగాలున్నట్టుగా ఊహించుకుంటుంది. ఈ కల్పనలో ఉన్న లోపాలను కూడా బాలగోపాల్ నిరూపించారు.నిద్ర పోతుండగా, అదీ దూరం నుంచి ఎవరూ ఎవర్నీ హిప్నొటైజ్ చేయటం సాధ్యం కాదు. ఆ మనిషి ఎరుక, సమ్మతి, సహకారం ఉన్నప్పుడే అది సాధ్యం (పే. 25). ఇదే సాధ్యం కానప్పుడు మనిషి మెదడులో అది వరకు లేని ఊహలు కలిగించటం-అంటే, నేల విడిచి సాము చేయటమే. ఇట్లాంటి అనేక శాస్త్రీయ సూత్రీకరణల ద్వారా వీరేంద్రనాథ్ సైన్సును 'క్షుద్రవిద్యల' స్థానానికి దిగజార్చిన తీరును ఖండించారు.

బాలగోపాల్‌కు కొడవటిగంటి కుటుంబరావు మీద అభిమానం ప్రత్యేకమైంది. 'యుద్ధ సంస్కృతికి అద్దం పట్టిన కథలు' అన్న వ్యాసం ప్రారంభంలో 'సమకాలీన సమాజంలో వస్తున్న మార్పులను, చారిత్రాత్మకమయిన పరిణామాలను ఆ వర్తమానంలో గోచరించే భవిష్యత్తును, ఆ తరం వారికి, తరువాతి తరాల వారికి కళ్ళకు కట్టినట్టు చూపించే రచన గొప్ప రచన' అంటూ కొ.కును గొప్ప రచయితగా

గుర్తిస్తారు. 1930, 1940 దశకాల ఆర్థికమాంద్య, రెండవ ప్రపంచ యుద్ధ సంక్షోభాలను కలుపుతూ వేసిన నిచ్చెన మీదుగా పరిశీలిస్తూ-'తరుచు తారస పడే పాత్ర' ఒకటి ఉంది. ఇతడు మొదట్లో-ఆర్థిక సంక్షోభం ఫలితంగా ఇబ్బందులకు గురవుతాడు. ఇంతలో ప్రపంచ యుద్ధం వస్తుంది. పర్మిట్లు, కోటాలు, లైసెన్సులు, కాంట్రాక్టులు చేపట్టి ధనికుడవుతాడు. ఒక మోస్తరు పెట్టుబడి దారుగా స్థిరపడతాడు. యుద్ధకాలపు అవకాశాల మూలంగా-చీకటి బజారు వ్యాపారులు, బ్రోకర్లు, స్మగ్లర్లు-'లంపెన్ అధోప్రపంచపు వర్గం'గా పుట్టుకొచ్చిన తీరును కొ.కు. తన కథల్లో బలంగా చెప్పగలిగాడంటారు. 'సామాజిక వ్యాఖ్యాత కొ.కు' వ్యాసంలో అప్పటిదాకా ఏ విమర్శకుడు గుర్తించలేకపోయిన కొ.కు. వ్యక్తిత్వ లక్షణాన్ని బాలగోపాల్ వివరించి చెప్పారు. అది ఏ మార్క్సిస్టు రచయిత అయినా పునాదితో ప్రారంభించి ఉపరితలం వైపు పయనించాలి. అంటే-సమాజ భౌతిక స్వరూపంతో ప్రారంభించి వ్యక్తిని ఆ సమాజ నిర్మాణంలో ఒక నిర్దిష్ట స్థానం గల మనిషిగా మార్క్సిజం గుర్తిస్తుంది. దీన్ని తలకిందులుగా చేసేది బూర్జువా దృక్పథం. అంటే-వ్యక్తితో ప్రారంభించి అతని కొక సహజమైన మనస్తత్వం ఆపాదించి, అటువంటి వ్యక్తులు పరమాణువులుగా ఏర్పడ్డ సమూహంగా సమాజాన్ని అర్థం చేసుకుంటుంది (పే. 35). కొ.కు ఉపరితలంతో ప్రారంభించి పునాదివైపు తీసుకువెళ్ళిన వ్యాసాలను బాలగోపాల్ తన తార్మిక శక్తితో విశ్లేషించారు. కొ.కు అంతిమంగా చెప్పేది మార్క్సిజమే అయినా, ఆయన ఎన్నుకున్న విధానం బూర్జువా పత్రికలకు అనుకూలంగా ఉన్నందువల్ల వందలాదిగా వ్యాసాలు పాఠకులకు చేరగలిగాయి.

'రావి శాస్త్రి రచనల్లో రాజ్యాంగ యంత్రం' అన్న వ్యాసంలో రాజ్యాంగ యంత్రంలో 'న్యాయశాఖ, కార్యనిర్వాహక శాఖ, శాసనశాఖ' అన్న భాగాలున్నా రావిశాస్త్రి మొదటి రెండింటి మీదనే దృష్టి పెట్టటం ఒక లోపంగానే బాలగోపాల్ గుర్తిస్తారు. కాని రావిశాస్త్రి నిశితమైన దృష్టిని ప్రశంసిస్తారు. 'నేరం బూర్జువా సమాజపు సంక్షోభాలకు ఒక సేఫ్టీవాల్వు లాంటిది. అవసరమైనప్పుడు దాన్ని తెరవకపోతే ఇంజను పగిలిపోతుంది. ఎప్పుడూ తెరిచే ఉంటే ఇంజను పనిచేయదు' (పే. 47) అంటూ సూత్రీకరిస్తారు. దీంతో న్యాయ వ్యవస్థ పరిమితులను కూడా నిర్వచించి నట్లయింది. ఈ దృష్టితో రావిశాస్త్రి సారా కథలను, ఇతర కథలను విశ్లేషించారు.

బాలగోపాల్ ఏ వ్యాసం చూసినా ఏ పుస్తక సమీక్ష చదివినా రాజీలేని మార్క్సిస్టు నిబద్ధత కనిపిస్తుంది. 1968లో రా.రా. 'తెలుగుదేశం'లో మేధావులు తక్కువ. మేధావులనబడే వాళ్ళ మేధాస్థాయి-ప్రపంచ మేధావులతో పోలిస్తే-చాలా తక్కువ' అన్నారు. ఈ వ్యాఖ్యకు బాలగోపాల్ ఒక మినహాయింపు, అంతర్జాతీయ స్థాయి మేధావి, ఉద్యమకారుడూ అయిన బాలగోపాల్ ఈ సాహసోపేతమైన కృషిని పాశ్చాత్య దేశాలలో చేసి ఉంటే 'నోబెల్' లేదా దానితో సమానమైన పురస్కారానికి యోగ్యుడై ఉండేవారు. వారే ఒక వ్యాసంలో అన్నట్టు-'ప్రజా ఉద్యమంలోకి వచ్చేవాళ్ళ వ్యక్తిత్వాలు ఉద్యమంలో కరిగిపోవు. ఉద్యమం వాళ్ళ వ్యకిత్వంలో కరిగిపోతుంది' (పే. 32). అనుక్షణమూ అణువణువూ నిరుపేదల గుండెల స్పందనల్లో బతికే వాళ్ళకు మరణం కేవలం వ్యక్తిగతమైందే. సామాజికంగా వాళ్ళు చిరంజీవులు.

– అమ్మంగి వేణుగోపాల్

12 అక్టోబర్, 2009 'సూర్య' దినపత్రిక